

Haydarova M. A.

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti Maxsus pedagogika:
Logopediya yo'nalishi 1-bosqich talabasi*

Miraxmedova S. N.

*Ilmiy rahbar, Gumanitar fanlar fakulteti
"Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedraasi o'qituvchisi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada vertual o'yinlar haqida uning turlari va asoratlari haqida ma'lumot berilgan.*

Kalit so'zlar: *vertual, virtualis, inglizcha, vertual makon, Speed Roving Car, SIMULATION, CHTOBY, simulyatsiya, vertual dunyo, ko'zgu dunyo.*

Kirish

Vertual so'zi "inglizcha-virtualis "mumkin bo'lgan, yani muayyan bir ro'y berilishi mumkin bo'lgan hodisa va jarayon "Vertual dunyo "vertual makon"deb ham ataladi. Kompyuter simulyatsiyasi muhiti bu shaxsiy avatar yaratish mumkin bo'lgan ko'plab foydalanuvchilar tomonidan to'ldirish mumkin va bir vaqtning o'zida va mustaqil ravishda virtual dunyoni o'rganishning uning faoliyatida ishtirok etishni va boshqalar bilan muloqot qilishni nazoratga olishdir.

Vertual olamlar ko'zgu dunyolari bilan chambarchas bog'liq. Vertual dunyoda foydalanuvchi, foydalanuvchiga idrok ogohlantirishlarni taqdim etuvchi kompyuterdagi o'yinlarga taqlid qilingan dunyo kiradi, u esa o'z navbatida modellashtirilgan dunyoning elementlarini manipulyatsiya qilish va shu tariqa o'z tajribalarini boshidan kechirishi mumkin. Bunday modellashtirilgan dunyolar va ularning qoidalari haqiqat yoki hayoliy dunyolardan olishi mumkin. Zamonaviy axborot-resurs markazlari elektron darslik va milliy o'yinlar bilan bugun global tarmoqqa ulangan internet bir paytning o'zida tezkor pochta, ma'lumotlar bazasi dunyodagi voqea va hodisalar yoritiladigan informatsiya manbayi bo'lishi bilan zo'ravonlik, behayolik kabi illatlarni targ'ib qiladigan avlod ong-u shuuri ga mafkuraviy tazyiq o'tkazadigan turli o'yinlar o'cho'giga ham aylanmoqda.

Shuning uchun ham ma'rifatparvar bobomiz Abdulla Avloniyning "Agar bir kishi yoshligida nafsi buzilib, tarbiyasiz, axloqsiz bo'lib o'sdimi bunday kishilarda yaxshilik kutmak yerdan turib yulduzlarga qo'l uzatmak kabidir" deb bejizga aytmagan. Bu o'rinda tarbiya ham ota-oananing burchidir. Tarbiya bo'lmagan

joyda ta'lim ham bo'lishi qiyin. Odob masalasi insoniyat tarixida to'laqonli ravishda Islom dinidan boshlangan.

Din va e'tiqodi salomat bo'lmagan kishilar haqqini botinidan, foydani zarardan, oqni qoradan, yaxshini yomondan ayira olmas, bunday kishilardan na o'ziga na boshqa kishilarga va na millatga tariqcha foyda yo'qdur" degan so'zlar bir asr avval millatimiz uchun qanchalik dolzarb bo'lgan bo'lsa, hozir ham o'z ahamiyatini yo'qotgani yo'q. Dunyoda odobga bag'ishlangan asarlarni asosini va ko'pini Islom xalqlari vakillari tomonidan yozilgan asarlar tashkil etadi.

Vertual o'yinlar ko'palab bo'lib ular:

Speed Rociing Car

"Moshinalar poygasi o'yini"

SIMULATOR

SIMS The Sims

Nozik:o'yin gener

CHTOBY

KU STRAVE

STRAVE

SCP

Kompyuter o'yinlari bu qiziqishlardan buzg'unchi g'oya targ'ibotchilar o'z maqsadlari yo'lida samarali foydalanishga harakat qilmoqda.

"Olimlar I.P.Korolenko va T.A.Donskix o'yinbozlik alomatlarini shunday tansiflashgan:

- 1.O'smirlarning o'yinda o'tkazayotgan vaqti miqdorini oshirib borish.
2. Oldingi odatlar qiziqishlar doirasi torayib,o'yin haqida ko'proq o'ylash.
- 3.Yutsa ham yutmasa ham o'yindan chiqa olmaslik.
- 4.O'yin boshlanishini orziqib kutish o'yinsiz qolganda bezovta bo'lib asabiylashish.
- 5.Toboro ko'proq o'ynash istagi, o'yinga ko'proq narsa tikib borish.
6. O'yinda o'zini to'xtata olmay qolishi "Bo'ldi,o'yinni tashaladim"- deydi, biroq oldin birga o'ynagan sheriklarini ko'rsa, o'yin haqida gap ochilsa, o'yingoh yonidan o'tayotganda qaroridan tez aynib qoladi.
7. Ota-onasidan pul olish uchun yolg'on gapirishi,o'g'irlik qilishi.
8. Olia azolaridan, shifokorlardan va boshqalardan o'zining o'ta o'yinparastligini yashirib, yolg'on gapirishi kabilar o'smirlarning o'yinparastligidan dalolat beradi"

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, biz vertual o'yinlardan salbiy natijalar olamiz. Bu vertual o'yinlar orqali bolalarga xar hil tasirlarni, psixik o'zgarishlarni, vaxshiyliklarni o'z joniga qasd qilishlarni ko'rishimiz mumkin.

Eng ko'proq vertual o'yinlardan bolalarning joniga suiqasd qilishlarini bilishimiz mumkin. Buni natijasida ota-onalari bolalaridan ajrab qolishi darajasiga boradi. Biz yoshlar buni oldini olishimiz uchun o'yinlarga e'tibor berishimiz va o'ynamasligimiz kerak. Katta yoshlilar esa ko'proq bolalariga ko'proq e'tibor berishi, nazorat qilishi, telifondan unimli foydalanishni o'rgatishi, o'zlari ham bolalar oldida uyali aloq vositalaridan kamroq foydalanishi kerak. Ota-onalarga tushuntirish ishlarini olib borishi kerak.

21-asr bu Axborot texnologiyalar asri bo'lib axborot juda taraqqiy etgan deb bejizga aytilmaydi. Axborotni rivojlanishi balki bir davlatda yo O'rta Osiyo emas balki butun dunyo bo'yicha bo'yicha rivojlangan hisoblanadi. Bu axborot asrida hamma ishlarni juda erta hal qilishi mumkin. Bu axborot sohasida insonlar yaxshi niyatda ham yomon niyatda ham foydalanishi mumkin. Shu tariqasida internetda xar-hil vertual o'yinlar ham bor bo'lib ulardan ko'proq yosh bolalar foydalanishadi ya'ni o'ynashadi.

Bu o'yin orqali bolani psixologiyasi buziladi. Bola kitobga emas ko'proq telefondan foydalanadi. Bu esa bolaga nafaqat psixik balki balki sogligi jihatidan ham juda katta ta'sir ko'rsatadi. Bunga misol tariqasida esa biz keltirishimiz mumkin bo'lgan sabablardan bittasi bolani ko'z sohasiga juda ham ta'siri katta. Bu bolaning ko'z nurining kamayishi, xar hil zararli nurlari bolaga yomon ta'sir etishini bilishimiz, bu haqida ogohlantirishlar berilishi lozim. Bu nurlar nafaqat ko'zga balki asab tizimiga ham balki ichki organlariga ham ta'sir etishi mumkinligini aytib o'tish lozim.

Bola voyaga yetganda telefon internet va har xil vertual o'yinlarga qiziqishi ortadi. Bola bu payt ota-onasining nazoratida bo'lmasa ohiri juda yomon oqibatga olib keladi bu oqibatlarni ooldini olish uchun esa bolaga ko'proq e'tibor berishimiz kerak. Bolaga ko'proq ota-onasidan e'tibor va mehr kerak. Agar bolaga e'tibor va mehr berilmasa bola ko'proq vertual o'yinlarga kirib ketishi mumkin. Vertual o'yin natijasida qanchadan-qancha bolalarning ongi va qalbi zaxarlanib bormoqda.

Misol uchun necha yillar oldin Ko'k kit nomli o'yin paydo bo'lgandi. Buning natijasida qanchadan-qancha bola o'zining joniga suiqasd qildi. Qancha yoshlar nobud bo'ldi. Bularga ma'naviy tarbiyani kuchaytirish kerak edi. Bu vertual o'yinlarning salbiy natijalariga ko'proq oila muhiti ham juda katta ta'sir qiladi. Agarda oilada bolaga kam e'tibor berilsa, oilada ko'p janjallar oqibatida ham bola bu oqimga kirib qoladi. Ko'proq ota onalar farzand tarbiyasiga e'tibor berishlari bolalari bilan hamsuhbat bo'lishi va bolani nazorat ostiga olishi kerak. Nazorat ostiga olish deganda bunda bolaga hamma narsalarni taqiqlash degani emas, balki bolani chetdan kuzatish, uning xatolarini to'g'irlash va bolaga tushuntirish ishlarini olib borishi kerak. Bola shu vertual o'yinlarga qo'shilish natijasida faqat oila deyishimiz ham noto'g'ri deb hisoblayman. Chunki bolaga tashqi muhit ta'sir ham

salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bolaning o'rtoqlari ham qanaqa ekanligi ular bo'sh vaqtda nima bilan shug'illanayotganini nazorat etish kerak. Shunday ekan bolani bu vertual oqimga kirmasligi uchun biz yoshlar o'rnak bo'lishimiz, ko'proq telefonda emas kitob o'qishimiz kerak. Ota-onasi nazoratida bo'lishi va atrofidagi bolalarning qanaqa ekanligini bilish lozim. Va shundan keyin bola vertual oqimga kirmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

82. Mirahmedova, S. N. (2021). Is'xoqxon Ibrat asarlarida ma'naviy-axloqiy qarashlarning o'ziga xos xususiyatlari. *Academic research in educational sciences*, 2(5), 770-778.
83. Nusratilloevna, M. S. (2023). Ma'naviy makonning falsafiy muammolari. *So'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi*, 6(7), 128-130.
84. Mirahmedova, Shohida (2023). Ma'naviy makonning falsafiy muammolari. *SO'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI*, 6(7), 135-137.
85. Mirahmedova, S. (2023). Ma'naviy makonga oid yondashuvlar. *Ilm-fan va ta'lim*, 1(7).
86. Nadim, H. (2021). Afg'oniston o'zbeklari to'y-marosim etnografizmlarining forsiy lug'atlardagi ko'rinishlari. *NamDU ilmiy axborotnomasi*.
87. Pazilova, M. E. (2004). Pedagogical bases of formation of student's spirituality by means of hadiths. pfn dissertation.
88. Ermekbaevna, P. M. (2021). Development of intellectual activity of students through the heritage of our ancestors. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 12(8).
89. Pazilova, M. (2022). Талабаларнинг ўқув-билиш фаолиятини ривожлантириш-давр талаби. *Science and innovation*, 1(B8), 1288-1294.
90. Pazilova, M. E. (2017). Didactic Opportunities in Pedagogical Cooperation. *Eastern European Scientific Journal*, (5), 54-58.
91. Kadyrova, O. K. (2020). Professional pedagogical activity its types and structure. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*, 1(12), 93-96.
92. Kadyrova, O. K. (2021). Foundations of artistic synthesis in the literatures of the west and the east at the present stage. *Innovative engineering and management research*, 10(01), 227-232.
93. Kadirova, O. K. (2021). Comparative typological analysis of Russian-Uzbek literary relations in their historical development. *湖南大学学报 (自然科学版)*, 48(12).
94. Kadirova, O. K.; Kadirova, Z. Z. (2023). O'zbek teminologiyasi. *Darslik*, 1(1), 155.

95. Кадирова, О. Х., & Кадирова, З. З. (2022). Ўзбек терминологияси. *Журнал филологических исследований*, 1(2), 156-160.
96. Quvondiqov, S. S. (2022). Dynamic situation as a meta way of perception and understanding of competitive activity in martial arts.
97. Кувондиқов, С. С. (2023). Structure and long-term dynamics of competitive activity of highly qualified basketball players. *инновации в педагогике и психологии*, 6(3).
98. Sidikovich, K. S. (2023). Analysis of national and foreign experiments on the diagnosis of processes for the development of a sense of patriotism. *American Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 16, 243-248.
99. Kuvondikov, S. S. (2023). Model for the development of a sense of patriotism in future educators. *Confrencea*, 6(6), 289-292.
100. Sidikovich, K. S. (2023). Integrative-Pedagogical Features of The Development of A Sense of Patriotism in Future Educators. *European Journal of Pedagogical Initiatives and Educational Practices*, 1(2), 259-264.
101. Sidikovich, K. S. (2023). Theoretical bases of developing a sense of patriotism in future teachers based on the competence approach. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 15, 363-366.
102. Кувондиқов, С. (2022). Связь эмоций с психическим состоянием борцов высокой квалификации. *ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ*, 5(7).
103. Quvondiqov, S. S. (2023). Vatanparvarlik tarbiyasiga kompetensiyaviy yondashuvni tadbiq etish ijtimoyi zarurat sifatida. *Pedagogika*, 1(3), 33-37.
104. Quvondiqov, S. S. (2023). Vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantirish jara yonlarini tashxis etishga doir milliy v a xoꝑily t ajribalar t anlili. *TDPU Ilmiy axborotlari*, 1(3), 248-254.
105. Mirahmedova, S. (2023). Harakatlar strategiyasi-O'zbekiston milliy taraqqiyotining yangi bosqich asosi hamda jamiyatdagi o'zgarishlar. *PEDAGOG*, 6(5), 42-54.
106. Mirahmedova, S. (2023). Mafkuraviy makon tushunchasining mazmun-mohiyati. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(5), 180-182.
107. Mirahmedova, S. (2023). Ma'naviy makon: imkoniyat va istiqbollar. *RESEARCH AND EDUCATION*, 2(5), 93-95.
108. Nusratilloeyevna, M. S. (2023). Spiritual Space: Opportunities and Prospects. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 2(9), 230-234.